

УДК 331.46:334.7(477)

И. В. МОСКАЛЮК, канд.техн.наук, в.о.доц., ОДАУ, Одеса,
Н. Н. САКУН, канд.техн.наук, доц.,зав.каф., ОДАУ, Одеса

АНАЛІЗ СТАНУ ВИРОБНИЧОГО ТРАВМАТИЗМУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

Наведено аналіз стану виробничого травматизму на підприємствах України. Встановлено, що найбільша кількість зареєстрованих нещасних випадків спостерігається в таких галузях виробництва, як вугільна, машинобудівна, агропромисловий комплекс.

Ключові слова: виробничий травматизм, нещасні випадки.

Приведен анализ состояния производственного травматизма на предприятиях Украины. Установлено, что наибольшее количество зарегистрированных несчастных случаев наблюдается в таких отраслях производства, как угольная, машиностроительная, агропромышленный комплекс.

Ключевые слова: производственный травматизм, несчастные случаи.

The analysis of the state of production traumatism is resulted on the enterprises of Ukraine. It is set that the most of the registered accidents is observed in such industries of production, as coal, machine-building, agroindustrial complex.

Keywords: production traumatism, accidents.

Дослідження, які наведені в статті, відносяться до галузі охорони праці. Розвиток промисловості та розширення виробництва у всьому світі супроводжується професійним травматизмом працівників внаслідок порушення техніки безпеки, нехтування засобів індивідуального захисту, невдосконалення технологій, машин, механізмів та інструментів, а також у зв'язку з незадовільною організацією виробничого процесу. До виникнення нещасних випадків та профзахворювань призводять також відсутність та недотримання фізіологічних режимів праці. Реальні виробничі умови є причиною виникнення шкідливих та небезпечних виробничих факторів, наслідком яких є профзахворювання, нещасні випадки та травматизм, які призводять до матеріальних і моральних втрат та негативно позначаються на рівні життя населення.

Аналіз даних відносно травматизму за останні роки на підприємствах України свідчить, що існує проблема підвищеного травматизму і професійних захворювань, яку необхідно вирішувати.

Проведення аналізу найбільш травмонезбезпечних галузей і виробничих процесів дозволить виявити напрямки роботи для попередження травматизму та збереження життя і здоров'я працівників.

Відомі в теперішній час інформаційно-аналітичні роботи, які пов'язані з аналізом виробничого травматизму, не дозволяють встановити причини, наслідком яких є виникнення травматизму. Відсутність таких даних перешкоджає

проведенню ефективної профілактики та розробці науково-обґрунтованих підходів до проблем її поліпшення.

Метою роботи є проведення статистичного аналізу стану виробничого травматизму в Україні по областях по різних найбільш травмонебезпечним галузям виробництва [1].

Під наглядом територіальних органів Держгірпромнагляду перебуває майже 870 тис. підприємств. Вони належать до різних форм власності та видів діяльності, які експлуатують майже 4 млн. виробничих об'єктів. Чисельність працівників, які зайняті на цих підприємствах, становить 14 млн. 386 тис. осіб.

В теперішній час в Україні у Фонді соціального страхування зареєстровано від нещасних випадків 1342278 підприємств, установ і організацій незалежно від їх форми власності та виду економічної діяльності.

Офіційна статистика стану виробничого травматизму в Україні за роки незалежності свідчить про суттєве стійке падіння виробничого травматизму, як загального, так і з летальним наслідком. Так, загальний травматизм у 2009 р. зменшився, порівняно з 1992 р., у 10 разів, а з летальним наслідком - майже у 4 рази, за рахунок автоматизації та механізації виробничих процесів.

В теперішній час загальна чисельність робітників на підприємствах і організаціях зменшилась майже на 30%, внаслідок чого спостерігається зменшення кількості травмованих на виробництві людей з 600 до 86 осіб, в тому числі з летальними наслідками - з 13 до 5 осіб. [2].

За результатами аналізу стану виробничого травматизму Міжнародної організації праці у світі офіційно зареєстровано тільки 1 смертельний випадок на 763 травмованих. Це свідчить про те, що значна кількість випадків травмування на виробництві з легким і середнім ступенем тяжкості приховується роботодавцями від розслідування і обліку.

Таке масове приховування випадків травмування працюючих на виробництві або переведення їх в категорію травм, «не пов'язаних з виробництвом» звільняють керівника від проведення профілактичних заходів щодо створення здорових і нешкідливих умов праці, а Фонд соціального страхування - від необхідності компенсацій на відновлення здоров'я потерпілим. Сотні тисяч травмованих і їх сімей щорічно залишаються незахищеними від наслідків нещасних випадків, що призводить до зростання соціальної напруги у суспільстві.

Кількість травмованих осіб за 2010 р. у порівнянні з 2009 р. зменшилася на 3,9 %, в той час як кількість смертельно травмованих - знизилась на 8,1 %.

Значне зниження виробничого травматизму зареєстровано в таких регіонах України, як Волинська область – на 19 %, Тернопільська – на 20 %, Хмельницька - на 20 % та м. Севастополь – на 22 %.

Проте, в деяких регіонах спостерігається збільшення виробничого травматизму, зокрема, у Полтавській області - на 26 %, Черкаській – на 10 %, Харківській – на 3 %. Результати аналізу обліку нещасних випадків на виробництві по областях України наведені на рис. 1.

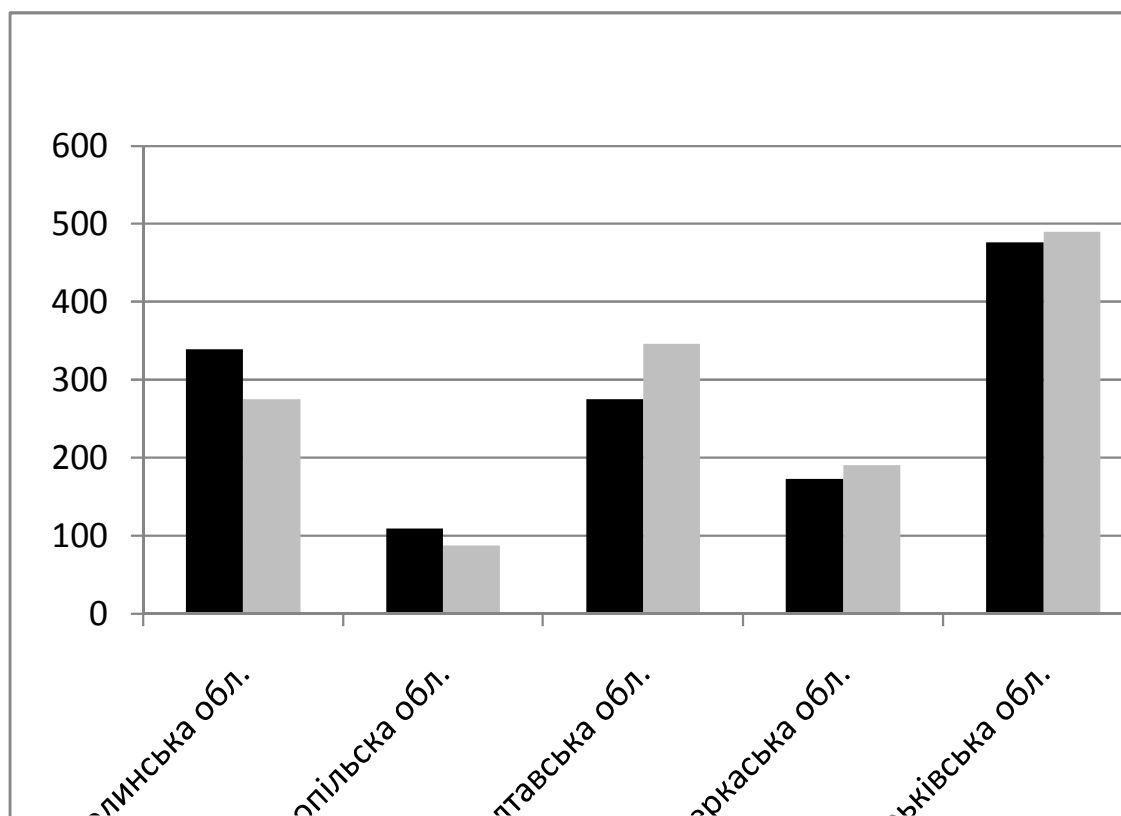

Рис. 1. Стан виробничого травматизму по областях України за 2009 – 2010 роки

Найбільша кількість страхових нещасних випадків зареєстровано у Донецькій (36,2 %), Луганській (14,2 %) і Дніпропетровській (7,6 %) областях. Кількість травмованих осіб досягає 58 % від загальної кількості нещасних випадків по Україні.

Особлива увага приділяється травмам на виробництві у стані алкогольного сп'яніння, внаслідок чого травмується 1 % працюючих від загальної кількості травмованих по Україні. Зареєстровано також 58 випадків з летальним наслідком при виконанні таких робіт, як вирощування зернових та технічних культур - 25 травмованих осіб, при будівництві житлових будинків – 12 осіб, будівництві автострад, доріг, вулиць, залізниць та при підземному видобуванні кам'яного вугілля - по 4 особи тощо.

Якщо протягом останніх п'яти років в Україні спостерігається тенденція до зниження виробничого травматизму, то ситуація з професійними захворюваннями залишається нестабільною, а їх рівень досить високим.

Аналіз професійної захворюваності по галузях промисловості свідчить, що найвищий рівень профзахворювань спостерігається у вугільній, металургійній та машинобудівній галузях.

Результати аналізу профзахворювань на виробництві у 2010 році, порівняно з 2009 роком, свідчить, що кількість випадків зменшилась майже на 18 %.

Найбільша кількість професійних захворювань зареєстрована у Донецькій (28,8 %), Луганській (26,6 %), Дніпропетровській (19,7 %) і Львівській (10,5 %) областях. Кількість профзахворювань в цих областях складає близько 85,6 % від

їх загальної кількості по Україні, що пов'язано з розвитком важкої промисловості в цих регіонах.

Збільшення росту зареєстрованих професійних захворювань відмічається у Вінницькій області – на 6 випадків, в Закарпатській – на 3 випадки, що пов'язано з широким застосуванням пестицидів, мінеральних добрив, нехтуванням засобів індивідуального захисту в сільськогосподарській галузі.

Домінуючими причинами, які пов'язані з несприятливими умовами праці у цих галузях економіки, є недосконалі технології, використання застарілого обладнання, машин і механізмів, їх несправність. Також до причин, що призводять до нещасних випадків на виробництві, відносяться нехтування працюючими засобів захисту та використання їх не по призначенню, порушення правил охорони праці, режимів праці і відпочинку.

Кількість нещасних випадків зі смертельним наслідком, в 2010 році, у порівнянні з 2009 роком, зменшилась у вугільній промисловості на 35 %, металургійній промисловості - на 37,5 %, нафтогазодобувній промисловості - на 30 %, котлонагляду - на 7,1 %, агропромислового комплексу - на 25 %, хімічній промисловості - на 42,8 %, житло-комунального господарства - на 8,1 %, будівельній - на 0,64 %, у легкій та текстильній промисловості - на 20 %, соціально-культурній сфері та торгівлі – на 20,6 %. Проте збільшилась кількість нещасних випадків зі смертельним наслідком на підприємствах транспорту – на 8,4 %, газопостачання - на 87 %, машинобудування - на 4 %, гірнорудній промисловості - на 2,4 %, енергетики - на 2,7 % та деревообробчій промисловості - на 10 %. Результати статистичного аналізу виробничого травматизму по різних галузях виробництва наведено на рис. 2.

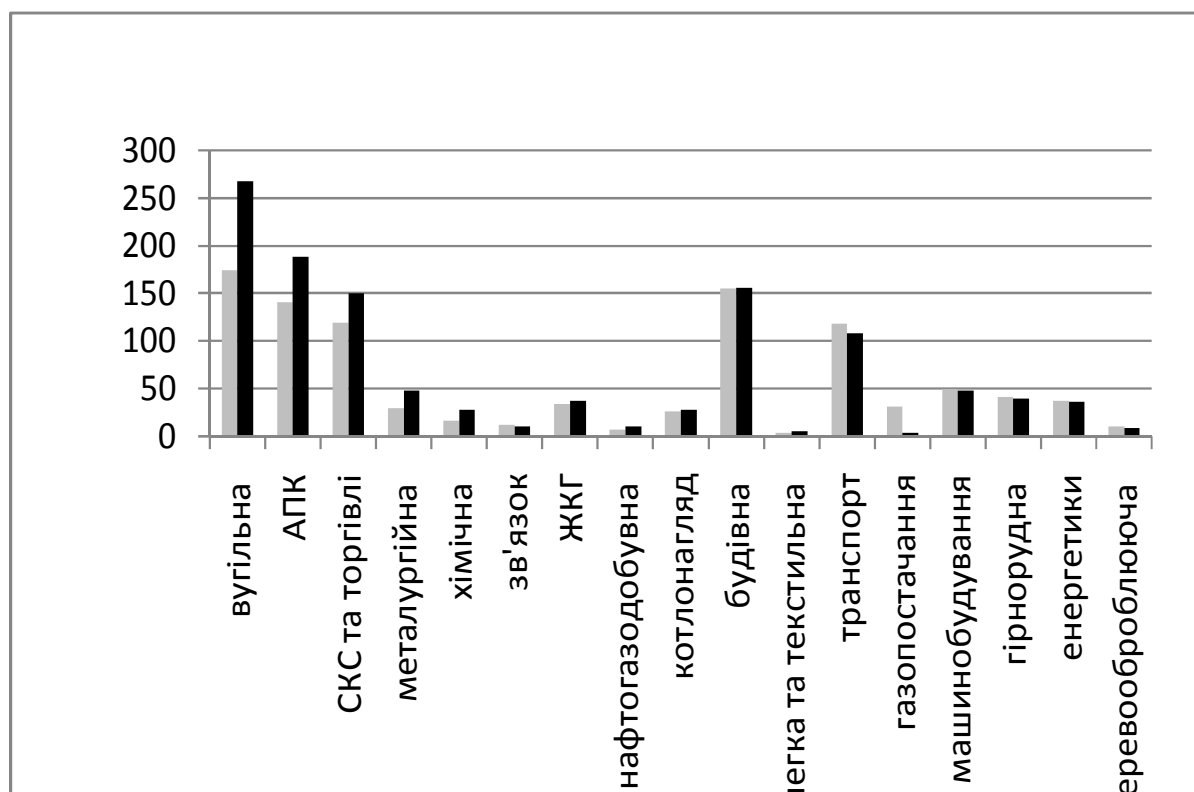

Рис. 2. Статистичний аналіз виробничого травматизму по різних галузях виробництва.

Наведені дані свідчать, що проведення профілактичних заходів відносно виробничого травматизму знаходиться на низькому рівні. В теперішній час на відшкодування збитків потерпілим витрачається в 5-7 разів більше коштів, ніж на покращення умов праці. Виплати Фонду соціального страхування на відшкодування збитків потерпілим досягають майже 1,8 млрд. грн. щорічно.

Згідно до ст.13 Закону України «Про охорону праці» на керівника покладена відповідальність за створення на робочих місцях безпечних умов праці. Одним із заходів впливу на роботодавців є притягнення їх до адміністративної відповідальності (штрафу) , який складає від 238 до 4000 грн. Ці кошти не є суттєвими для роботодавця, тому йому вигідніше заплатити штраф, ніж направляти кошти на придбання нового обладнання, засобів індивідуального захисту або навчання працюючих безпечним методам праці. Тому кількість порушень законодавства нормативних актів з охорони праці зростає з кожним роком.

Однією із найбільш серйозних проблем виробничого травматизму являється залучення до виконання робіт працівників без оформлення трудових відносин. Як наслідок, роботи підвищеної небезпеки виконуються саме цією категорією робітників, і вони не мають права на соціальний захист, а роботодавець не несе ніякої відповідальності за наслідки нещасних випадків.

Тому ніхто не знає точно, скільки людей кожний рік отримують виробничі травми в Україні. Роботодавці приховують випадки травматизму, навіть з летальним наслідком. Заступник голови Федерації профспілок України на парламентських слуханнях у Верховній Раді оголосив про результати виявлення прихованих нещасних випадків по Україні. Встановлено, що за один рік було приховано від розслідування і обліку 680 нещасних випадків, з яких 6 - з летальним наслідком. Але гірше всього те, що роботодавці не оформлюють трудові відносини з працюючими. За оцінкою профспілок, не менше 2 млн. осіб, які числяться як непрацюючі, працюють у шкідливих умовах з не оформленими трудовими відносинами.

Особливу увагу необхідно приділяти травматизму за напрямом машинобудування. На підприємствах машинобудування постійно зростає клас професійного ризику, а значна кількість підрозділів взагалі працюють за межею професійного ризику. У теперішній час галузь машинобудування відноситься до найбільш травмонебезпечної галузі економіки.

В сучасних умовах в машинобудівній галузі спостерігається складне фінансове становище, що призводить до невідповідності вітчизняної техніки вимогам нормативних актів з охорони праці. На підприємствах експлуатуються машини та механізми, термін експлуатації яких закінчився. В галузі втрачено систему управління охороною праці, виникли складнощі у кваліфікованому обслуговуванні механізмів і машин, що є наслідком переходу державних підприємств у приватну власність.

На більшості підприємств питанням охорони праці приділяється певна увага як роботодавцями, так і профспілковими комітетами. Але є такі керівники підприємств, які вважають, що, сплативши до Фонду соцстраху від нещасних випадків символічний тариф у розмірі 0,2 % від фонду заробітної плати, вони

вирішили всі проблеми безпеки праці на підприємстві та в організації. У працівників галузі машинобудування також незадовільно вирішується питання кадрового і фінансового забезпечення охорони праці.

Проблема охорони праці за напрямом машинобудування є однією з найгостріших у країні, хоча статистика свідчить, що за останні п'ять років виробничий і загальний травматизм знизився більше ніж удвічі. Це пояснюється значним зменшенням кількості працюючих на підприємствах, а також відтоком трудового ресурсу у приватний сектор. Але рівень виробничого травматизму на підприємствах машинобудування залишається високим і може бути порівняний лише з травматизмом у вугільній галузі. За даними Держгірпромнагляду, за 2005 - 2009 роки на виробництві отримали травми майже 10318 осіб, у тому числі летально травмовано 878 осіб. Майже щодня травмується п'ять працівників, у тому числі один – смертельно. Отже, реальний стан травматизму в галузі машинобудування не відповідає офіційним статистичним даним. Роботодавці не проводять заходи щодо поліпшення умов праці.

На охорону праці за рік на 1 працюючого на виробництві витрачається менше 100 грн., що не може створювати умови для зниження травматизму. Якщо проаналізувати не тільки абсолютні показники травматизму, але і відносні, видно, що коефіцієнт частоти, а також коефіцієнт важкості травматизму, дають більш повний і об'єктивний аналіз стану щодо травматизму не тільки в галузі машинобудування, але і в цілому по державі. При зменшенні коефіцієнту частоти травматизму в галузі машинобудування з 1,24 до 1,17, спостерігається збільшення коефіцієнту важкості травматизму з 40,7 до 42,8.

Аналіз статистичних даних за останні п'ять років свідчить, що виробничий травматизм приховується від розслідування нещасних випадків на виробництві. На основі статистичних досліджень бачимо, що до 35% загального і смертельного травматизму, що трапляється на виробництві в галузі машинобудування, не пов'язані з виробництвом, що підтверджується даними профспілок.

Вивчення матеріалів спеціальних розслідувань нещасних випадків дає можливість встановити необ'єктивні висновки комісії, які займалися з'ясуванням причин і наслідків травматизму на виробництві. При порівнянні даних на рівні району щодо травматизму медичних закладів і відділень Фонду соцстрахування, існує можливість виявити приховані від розслідування нещасні випадки на виробництві. Якщо за легалізований нещасний випадок роботодавець несе символічну відповідальність (часто за смертельний випадок це штраф у сумі 10 неоподаткованих мінімумів – 170 грн.), то за приховування нещасного випадку роботодавцю взагалі штрафів не нараховують. Приховування нещасних випадків позбавляє потерпілого та його сім'ю від соціального захисту і підтримки. В теперішній час у структурі Держгірпромнагляду вводиться спеціальний штатпрацівників, який буде займатися аналізом розслідування нещасних випадків та робити відповідні висновки [3;4]. Держгірпромнагляд постійно організує цільові перевірки підприємств щодо безпеки праці охоронників в різних галузях виробництва.

Державними інспекторами по нагляду за охороною праці в галузі машинобудування за 2009 р. проведено 19 тис. оперативних перевірок на підприємствах. Наслідком цих перевірок є призупинення праці понад 28 тис. об'єктів. До адміністративної відповідальності притягнуто 12293 працівників, з них 4270 - керівників підприємств. Протягом 2009 р. в галузі машинобудування травмовано 1238 працівників, що на 27 % менше, ніж за 2008 р. Результати статистичного аналізу виробничого травматизму у галузі машинобудування наведено в таблиці 1.

Таблиця 1. Статистика виробничого травматизму у галузі машинобудування

Роки	Травмовані протягом 2005 – 2010 р. р., осіб	
	Загально травмовано	В т. ч. летально травмовано
2005	2907	236
2006	2502	198
2007	2165	188
2008	1704	144
2009	1238	112
2010	1102	102

На основі статистичних даних можна зробити висновок, що спостерігається зменшення виробничого травматизму і смертельних випадків на виробництві. У 2008 р. загинуло 144 працівника, що на 29,2 % людей більше, ніж у 2010 року.

Найбільш травмонебезпечними є такі категорії працівників, як механізатори, водії, охоронники. Основними причинами нещасних випадків є порушення вимог інструкцій з охорони праці та правил дорожнього руху.

Зокрема, в Одеській області існує 21328 піднаглядних суб'єктів господарювання, виробничих об'єктів – 164265, зареєстрованих об'єктів підвищеної небезпеки – 390. Посадовими особами органів нагляду призупинялася на деякий термін експлуатація майже 13937 об'єктів. До адміністративної відповідальності за порушення вимог чинного законодавства з охорони праці притягнуто 4345 працівників, у тому числі 1349 керівників. Сума штрафів становила понад 348 тис. грн.

У 2009р. кількість нещасних випадків загального травматизму зменшилась на 33,2 %. Кількість нещасних випадків зі смертельними наслідками, порівняно з минулим роком, зменшилась на 14,7 %, з яких смертельно травмовано 29 осіб, в той час як за 2008 р. було травмовано 34 особи.

Таким чином, травматизм на виробництві стає національно небезпечним явищем. Він не тільки завдає багато горя і страждань конкретним людям та їх родинам, а й безпосередньо впливає на економіку країни, бо особисті трагедії негативно позначаються на рівні життя всього народу.

Покращення умов праці та її безпечність спрямовані до зниження виробничого травматизму, професійних захворювань, інвалідності, що не тільки зберігає здоров'я працюючих, але й одночасно призводить до зменшення витрат на оплату пільг та компенсацій за роботу в небезпечних умовах праці, скорочення виплат тимчасовій та постійній непрацездатності, на лікування, перепідготовку

працівників виробництва у зв'язку з текучістю кадрів по причинах, які пов'язані з умовами праці [3].

Список літератури: 1. Кононова, І. П. Профзахворюваність серед працівників підприємств машинобудування / І. П. Кононова // Охорона праці. — 2010. — № 1. — С. 46 — 47. 2. Басанець А. Профзахворюваність — актуальна проблема сучасності / А. Басанець, І. Луб'янова, Д. Тімошина // Охорона праці. — 2010. — № 2. — С. 42 — 45. 3. Такала Ю. Оценка мирового уровня производственного травматизма // Охрана труда: Информационно-аналитический бюллетень. — М.: Министерство труда и социального развития России. — 2000. — Вып. 4. — С. 21 — 33. 4. <http://www.mns.gov.ua/opinfo/>.

Поступила в редколлегию 02.04.2012